

მუსლიმების ხმები რელიგიურ რადიკალიზმსა და დემოკრატიული სახელმწიფოს მოთხოვნას
შორის - სამი მეჩეთის ისტორია

სოფო ზვიადაძე

ოქტომბერი, 2017

შესავალი

დღეს საქართველოში ყველაზე მრავალრიცხოვანი რელიგია ქრისტიანობის შემდეგ ისლამია (9.9%). საქართველოს ისტორია მკვეთრად გადაჯაჭვული იყო ისლამურ ქვეყნებთან. ესაა მრავალსაუკუნოვანი თავდაცვითი ბრძოლების და ასევე მშვიდობიანობის დროს კულტურათა ურთიერთობების ისტორია.¹ ისლამის აღმსარებლობა და მუსლიმური კულტურა მრავალფეროვანია საქართველოში: განსხვავებული ისლამური მიმდინარეობები, ისლამის მიმდევარი განსხვავებული ეთნიკური ჯგუფები. მუსლიმი ქართველები ძირითადად ცხოვრობენ აჭარაში. ისინი სუნიტური ისლამის მიმდევრები არიან. მეორე რეგიონი, სადაც მუსლიმები კომპაქტურად ცხოვრობენ არის ქვემო ქართლი. აქ მცხოვრები ეთნიკურად აზერები შიიტური ისლამის მიმდევრები არიან. გარდა ამისა, მუსლიმები ცხოვრობენ თბილისში და აღ.საქართველოს რამდენიმე სოფელში. ისინი წარმოადგენენ ეთნიკურად აზერებს, ქისტებს (ჩეჩნები) და ავარებს (ლეკები). თითოეულ ამ მხარეში ისლამის გავრცელებას სხვა და სხვა ისტორიული წინაპირობა და კულტურული თავისებურება ჰქონდა. თითოეული ისლამური თემი თანამედროვე საქართველოში განსახვებული პრობლემების წინაშე დგანას.

¹ შუა საუკუნეების საქართველოში ყურანს ყორანად და მუსაფადაც მოიხსენიებდნენ. ძველ ქართულ ლიტერატურაში ცნობილია პოლემიკური ტრაქტატები, (არსენ იყალთოელი, ბაგრატ ბატონიშვილი და სხვ.), რომლებშიც გაკრიტიკებულია ყურანის ესა თუ ის დებულება და, ზოგ შემთხვევაში, რამდენიმე აიას თარგმანიცაა მოცემული, რაც ნიშნავს, რომ ქართველი ქრისტიანი სწავლულები ყურანის ტექსტს იცნობდნენ. ყურანი ორჯერაა ქართულად თარგმნილი: პეტრე მირიანაშვილის მიერ ფრანგულიდან (1906) და გიორგი ლობჯანიძის მიერ არაბულიდან კომენტარებითურთ (2006). ეს უკანასკნელი 2007 წელს ისლამოლოგიაში შეტანილი განსაკუთრებული წვლილისათვის ირანის უმაღლესი ლიტერატურული პრემიით დაჯილდოვდა.

დიდი ხნის განმავლობაში მუსლიმი თემისთვის მნიშვნელოვანი საკითხები ნაკლებად ხვდებოდა სახელმწიფოს პოლიტიკის ან მედიის ყურადღების ცენტრში. საქმე ეხება, რელიგიის თავისუფლების დაცვას, ინტეგრაციის პრობლემატიკა და ა.შ. ბოლო წლებში ისლამის თემის აქტუალიზაცია რამდენიმე მოვლენას უკავშირდება: ბათუმში ახალი მეჩეთის აშენების ირგვლივ გამწვავებული საზოგადოებრივი დებატები, დავა ქრისტიან და მუსლიმ თანასოფლელებს შორის სოფელ მოხეში ყოფილი მეჩეთის გამო, ნიგვზიანში, სამთაწყაროში და წინწყაროში მუსლიმებისთვის პარასკევის ლოცვის შესრულებაში ხელისშეშლა. გარდა ამისა, 2014 წლიდან საერთაშორისო პოლიტიკაში პოლიტიზირებული ისლამისა და რადიკალიზმის საკითხი საქართველოსთვისაც გახდა აქტუალური. დაეშის² აღზევების ფონზე საქართველო საერთაშორისო პოლიტიკური მოვლენებისა და მედიის ყურადღების ცენტრში მოექცა: გავრცელდა ინფორმაცია, რომ დაეშ-ის რიგებში პანკისის ხეობიდან და მაღალმთიანი აჭარიდან წასული საქართველოს 50-100 მოქალაქე იბრძოდა, მათ შორის თარხან ბათირაშვილი, ცნობილი როგორც ომარ ალ-შიშანი, ისლამური სახელმწიფოს ერთ-ერთ დაჯგუფების ხელმძღვანელი. ამ მოვლენა პანკისის ხეობა მედიის ყურადღების ცენტრში მოაქცია. პანკისში მცხოვრები ქისტები საქართველოში მოსახლე ეთნიკური უმცირესობებიდან ყველაზე ინტეგრირებულ ეთნოსად ითვლება.³ ქისტები თავს მუსლიმებად თვალაინ. მათ შესახებ დღესდღეობით საზოგადოების დიდმა ნაწილმა ბევრი არაფერი იცის. ხეობის ირგვლივ არსებული ცოდნა მედიის მიერ გაშუქებული ცხელი პოლიტიკური მოვლენებისაგან „დარჩენილი“ წარმოდგენებია. წინა წლებისგან განსხვავებით, დღეს პანკისში მიმდინარე მოვლენებს ადგილობრივი თემი აქტიურად ეხმიანება, მედიით ვრცელდება სალაფიტური მეჩეთის იმამის შეხედულებები ამა თუ იმ საზოგადოებრივი მოვლენის შესახებ. იგივე ტენდენციაა აჭარაში, სამცხეში, როდესაც მუსლიმი თემის პრობლემატიკა ეხმიანებიან არამხოლოდ უფლებადამცველები, არამედ თავად მუსლიმი ლიდერები.

წინამდებარე სტატიაში სამი მეჩეთის ისტორიის ირგვლივ განვითარებული მოვლენების მიხედვით განხილული იქნება საქართველოში მუსლიმ თემის პრობლემატიკა,

---

² დაეში - ერაყისა და ლევანტის ისლამური სახელმწიფო/ ერაყისა და შამის / სირიის ისლამური სახელმწიფო

³ქართველებთან მათი ხანგრძლივი და მშვიდობიანი თანაარსებობა განპირობებული იყო ქართული ენის ცოდნით, კულტურული და ტრადიციული სიახლოვით და, რაღა თქმა უნდა, ორივე ხალხის ტოლერანტული ბუნებით.

ადგილობრივი მუსლიმი ლიდერების მიმართება სახელმწიფოს რელიგიის პოლიტიკის, რელიგიის თავისუფლების, რელიგიური რადიკალიზმის და ადამიანის უფლებების მიმართ.

მოხეს მეჩეთი - სახელმწიფოს არანეიტრალური შუამავლობა

2014 წელს რელიგიის თავისუფლების დაცვის პრობლემატიკაში ადიგენის რაიონის სოფელ მოხეს მეჩეთის ირგვლივ განვითარებული მოვლენები მრავალმხრივ არის მნიშვნელოვანი. აქ ჩანს მუსლიმი თემის, სახელმწიფოს პოლიტიკის და საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის როლი დღევანდელ ქართულ საზოგადოებაში. მოხეს მეჩეთის ისტორია მეცნიერულად შესწავლილი არ არის. არსებული წყაროების მიხედვით სოფელში მეჩეთი 1944 წლის მუსლიმი მესხების გადასახლებამდე ცოტა ხნით ადრე აშენდა.⁴ საბჭოთა კავშირის დროს მეჩეთები, ისევე როგორც სხვა რელიგიური-საკულტო ნაგებობები ან დაინგრა ან გადაკეთებულ იქნა საერო დანიშნულებისათვის. ეკლესიები და მეჩეთები ხშირად გამოიყენებოდა სოფლის კლუბებად, საწყობებად და ა.შ. დამოუკიდებლობის შემდეგ რელიგიურობის აღმავლობა დაიწყო როგორც ქრისტიან ასევე მუსლიმ ქართველებშიც. დომინანტური რელიგია, მართლმადიდებლურ ქრისტიანობამ რელიგიურობის აღმავლობასთან ერთად ინსტიტიტუციური პრივილეგიები და სახელმწიფოსთან „სიახლოვე“ მოიპოვა. ეს უპირატესობა აისახა საკულტო ნაგებობების დაბრუნების უფრო გამარტივებულ პროცესში, ასევე სხვადასხვა რელიგიური გაერთიანებების საკულტო ნაგებობების მესაკუთრის განსაზღვრაში საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის უპირატესობით ან უკანსკენელის ჩარევით. ამის შედეგად, 90-იან წლებში რიგი სადავო ნაგებობები (ეკლესიები) სმე-სა და სომხურ სამოციქულო ეკლესიას შორის, სმე-სა და საქართველოში კათოლიკურ ეკლესიას შორის, ავტომატურად გამოცხადდა მართლმადიდებლურად. მეცნიერული კვლევა-ძიების, მოლაპარაკების გარეშე ეკლესიებში დაიწყო მართლმადიდებლური წესით წირვა-ლოცვა. ამ გამოცდილებით კიდევ უფრო გამწვანებულდა ასეთი სადავო ნაგებობების მესაკუთრის დადგენაზე დიალოგის დაწყება. თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ამ დიალოგის დაწყების სურვილს საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია არ გამოხატავს.

---

⁴ მუსლიმების თქმით, მეჩეთი სოფელ მოხეში 1927-34 წლებში მესხმა მუსლიმებმა ააშენეს, იხ. „სოფელ მოხეში განვითარებული მოვლენების ანალიზი“, TDI, <http://www.tdi.ge/ge/news/126-sopel-moxeshi-ganvitarebuli-movlenebis-analizi>

მეჩეთის მესაკუთრეობის საკითხი შედარებით უფრო ახალი და „უცხოა“ რელიგიური ნაგებობების მესაკუთრეობის ზემოთაღნიშნულ პრობლემატიკაში.

საბჭოთა პერიოდში მოხეს მეჩეთში, ისევე როგორც ბევრ სხვა საკულტო ნაგებობებში, პერიოდულად განთავსებული იყო ბიბლიოთეკა, კლუბი და საწყობი. მეჩეთი 2007 წლიდან ადიგენის მუნიციპალიტეტის ბალანსზე ირიცხება.⁵ 90-იანი წლებიდან მოყოლებული მუსლიმმა თემმა ყოფილი მეჩეთის შენობის კონსერვაციის ან რესტავრაციის თხოვნით რამდენჯერმე მიმართა ხელისუფლებას, თუმცა მათი თხოვნა არ დაუკამყოფილებიათ. ბოლო წლებში თვითმართველობა რამდენჯერმე დაპირდა მუსლიმებს გადაეცათ მათთვის ეს მეჩეთი. ხოლო 2014 წელს მუნიციპალიტეტმა მიიღო გადაწყვეტილება მეჩეთის შენობის კულტურის ცენტრად გადაკეთებაზე.⁶ ამას მოჰყვა დაპირისპირება ადგილობრივ ქრისტიანებსა და მუსლიმებს შორის. ისინი ვერ შეთანხმდნენ სადავო ნაგებობის წარმომავლობაზე. მუსლიმებისთვის ნაგებობა ისტორიულად მეჩეთია, ქრისტიანი მრევლის აზრით, მეჩეთი ეკლესიის ქვებით აშენდა და დღეს მისი მეჩეთად რეკონსტრუქცია და ფუნქციონირება მათთვის მიუღებელია. როდესაც მეჩეთს მშენებლობის დაწყების მიზნით სახურავი გადახადეს, ამან მუსლიმებში აღშფოთება გამოიწვია და ამ ქმედებას ხელი შეუშალას. ამ ყოველივეს კი სოფელში ორ რელიგიურ თემს შორის დაპირისპირება მოჰყვა.⁷

2014 წელს რელიგიის საქმეთა სააგენტოსთან შეიქმნა კომისია, რომელსაც უნდა დაედგინა სადავო შენობის ისტორიული წარმომავლობა და რელიგიური კუთვნილება. 2 წლის განმავლობაში კომისიას ეფექტური გადაწყვეტილება არ მიუღია. 2016 წლის ოქტომბერში პროტესტის ნიშნად სოფელ მოხეში მუსლიმებმა სადავო შენობაში ილოცეს. 2016 წლის 14 ოქტომბერს პილიციამ მათ შენობის შესასვლელი აუჭედა. დღეს მუსლიმები მეჩეთის წინ აღასრულებენ პარასკევის ლოცვას. 2017 წლის 11 მაისის მოხის კომისიის გადაწყვეტილებით მოხის სადავო ნაგებობას კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსი მიენიჭა და ძეგლთა დაცვის სააგენტოს გადაეცა. ეს გადაწყვეტილება უარყოფითად შეაფასეს

---

⁵ 2007 წლის 30 ოქტომბერს სოფელ მოხეს 22-მა მაცხოვრებელმა სახალხო დამცველს კოლექტიური განცხადებით მიმართა (#1653-07), რომელშიც აღნიშავდნენ, რომ მუსლიმებმა შენობის შემოღობვა ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოებთან შეუთანხმებლად დაიწყეს, რასაც ადგილობრივი ქრისტიანი მოსახლეობის პროტესტი მოჰყვა.

⁶ 2014 წლის 22 ოქტომბერს ადიგენის მუნიციპალიტეტის მიერ გამოცხადებულ ტენდერში გამარჯვებული კომპანიას ნაგებობა ბიბლიოთეკად უნდა გადაეკეთებინა.

⁷ „მკვლევარები: არცერთი წყაროდან არ დასტურდება, რომ მოხეში მეჩეთის ადგილას ნაეკლესიარი იყო“, გაზეთი *სამხრეთის კარიბჭე*, 15.10.2016, <http://sknews.ge/index.php?newsid=10453>

მუსლიმებმა. „თუ სახელმწიფო ინერტულია და ვერ აკეთებს დასკვნებს, არ უფრობილდება ისტორიულ მემკვიდრეობას, უგულვებლყოფს სომხური ეკლესიის ძველ სალოცავებს, სინაგოგებს, კათოლიკურ ეკლესიებს, არ უფლის, არ პატრონობს და მხოლოდ მართლმადიდებლური ეკლესიების მოვლით შემოიფარგლება, როგორ ფიქრობთ, ასეთ უსამართლო ქვეყანაში ჩვენს ქვეყანას განვითარების რა პერსპექტივა გააჩნია?“, აღნიშნა ჭელას მეჩეთი იმამმა ჯამბულ აბულაძემ.⁸ მუსლიმების დამოკიდებულება სახელმწიფოს პოლიტიკის და სახელწიფოს იდეის მიმართ ჩანს ამ პრობლემატური საკითხებზე მათ გამოხამურებაში. მოხეს მეჩეთის საკითხის გადაწყვეტაში მონაწილეობას იღებს სამცხე- ჯავახეთის მუფთი და მოხის საკითხის კომისიის წევრი მამუკა ვაშაყმაძე: „სიტყვიერად, კომისიის ყველა წევრი ამბობს, რომ შენობა მეჩეთს წარმოადგენს, მაგრამ ვფიქრობ მართლმადიდებელ ეკლესიას უწევენ ანგარიშს.“⁹

მოხეს მეჩეთის დავაში შედარებით გვიან ჩაერთო საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია, მაგრამ მისმა პოზიციამ მნიშვნელოვანი ზეგავლენა მოახდინა ადგილობრივ მრევლზე. ქრისტიანი მრევლის არგუმენტაცია ეკლესიის პიზიციით უფრო გამყარდა. ახალციხისა და ტაო-კლარჯეთის მიტროპოლიტმა მეუფე თეოდორემ განაცხადა: „ეკლესიისთვის აბსოლიტურად მიუღებელია, რომ აღნიშნული შენობა გადაეცეს მუსლიმურ სამმართველოს, რადგან როგორც აღვნიშნე, აქ არასოდეს უმოქმედია მეჩეთს და ისტორიულად არის მონასტრის ნანგრევებზე აშენებული, ტაძრის ქვებით. რაც დღესაც ნათლად შეიმჩნევა და დარწმუნებული ვარ, რომ ეს დადასტურდება თუ მოხდება მისი არქეოლოგიური და საფუძვლიანი შესწავლა. აქედან გამომდინარე, ჩვენ მოვითხოვთ, რომ აღნიშნული შენობა გადაეცეს საქართველოს საპატრიარქოს, რათა მან შემდგომ განკარგოს ეს შენობა.“¹⁰ ეკლესიის ასეთი განცხადება უდაოდ ახდენს გავლენას, როგორც რელიგიის საქმეთა სააგენტოს გადაწყვეტილებაზე, ასევე ადგილობრივი ქრისტიანი მრევლის დამოკიდებულებებზე.

მუსლიმი ლიდერების სურვილია, ისტორიული წყაროების შესწავლის საფუძველზე მოხდეს მეჩეთის სადავობის გადაწყვეტა. მუსლიმი თემის წარმომადგენლები სადაო საკითხებში ეფუძნებიან არა რელიგიურ და კერძო არგუმენტებს, არამედ მოიხმობენ დემოკრატიული სახელმწიფოს პრინციპებს და ითხოვენ კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებების დაცვას: „ხელისუფლებამ არ გადადგა სწორი ნაბიჯი. ეს დისკრიმინაციული მიდგომაა

⁸ <http://netgazeti.ge/news/193344/>

⁹ <http://batumelebi.netgazeti.ge/news/58988/#sthash.Jsb1PITq.5FIOMI9g.dpbs>

¹⁰ <http://sknews.ge/index.php?newsid=4494>

ადგილობრივი მოსახლეობის მიმართ. მათ უფლება აქვთ, ილოცონ ისტორიულ მეჩეთში, თავისუფალ გარემოში.¹¹

მამუკა ვაშაყმაძე მუსლიმი თემის რეაქციაზე აღნიშნა, რომ მუსლიმები გონიერ გადაწყვეტილებას მიიღებენ, „რომელიც დემოკრატიული ქვეყნისთვის იქნება აღსანიშნავი მთელს მსოფლიოში“.¹² ქართველ მუსლიმთა კავშირის თავმჯდომარე ტარიელ ნაკაიძე მიიჩნევს, რომ რელიგიის საქმეთა სააგენტოს ქმედება „არასახელმწიფოებრივია რელიგიური უმცირესობების მიმართ“¹³ ჭელის მეჩეთის იმამი ჯამბულ აბულაძე მიიჩნევს, რომ „თუ სახელმწიფო არგუმენტირებულად ვერ დაადასტურებს, რატომ არ უნდა გადაეცეს მუსლიმ მრევლს აღნიშნული შენობა, მაშინ ეს იქნება მუსლიმების მისამართით მიზანმიმართული დისკრიმინაცია, რაც, ბუნებრივია, წინააღმდეგობაში მოდის დემოკრატიულ პრინციპებთან.“¹⁴

წინა წლებთან შედარებით, როდესაც მეჩეთის და რელიგიის თავისუფლების საკითხზე პასიურად ისმოდა მუსლიმების და მუსლიმთან ორგანიზაციების ხმები, დღეს რელიგიის თავისუფლების დაცვის საკითხს ისინი აქტიურად ეხმიანებიან. მუსლიმ თემში ჩანს მზაობა სადაო თემა ნეიტრალური მხარის მიერ იქნეს შეფასებული. „კომპეტენტურმა ადამიანებმა ამ ძეგლის წარმომავლობა უნდა გამოიკვლიონ, დადონ დასკვნა, რომელსაც ყველა დაემორჩილება,“ აღნიშნავს შეიხი რამინ იგიდოვი მოხეს მეჩეთის საკითხთან დაკავშირებით.¹⁵

მიუხედავად მუსლიმი ლიდერების დემოკრატიის, ადამიანის უფლებებზე აპელირებისა, მოხეს მეჩეთის საკითხი მუსლიმების აზრით, მათ სასარგებლოდ არ გადაწყვეტილა. მოხეს კომისიამ მიიღო გადაწყვეტილება, რომ სახელმწიფო შეისყიდოს იმ შენობას, რომელშიც მუსლიმები აქამდე ლოცულობდნენ და მას გადასცემს მუსლიმებს ან სახელმწიფო სოფელ მოხეში შეისყიდოს მიწას და იმ მიწაზე მუსლიმებს აუშენებს სალოცავს.¹⁶ აქედან გამომდინარე კომისიან მოხეს მეჩეთს „როგორც მეჩეთს არ აღიარებს“. მუსლიმები ამაში ხედავენ „სახელმწიფოს ძალადობას“, მიკერძოებულობას და აღარ ენდობიან მოხეს კომისიას. სოფელ ჭელის მეჩეთის იმამი ჯამბულ აბულაძე ამ გადაწყვეტილების შესახებ აღნიშნავს, რომ

¹¹ ტარიელ ნაკაიძის ინტერვიუ <http://liberali.ge/news/view/25706/tariel-nakaidze-mokhis-komisiis-gadatsyvilebaze-sakhelmtsifo-dadzabulobis-keras-qmnis>

¹² <http://sknews.ge/index.php?newsid=10603>

¹³ <http://batumelebi.netgazeti.ge/news/58988/#sthash.Jsb1PlTq.5FIOMI9g.dpbs>

¹⁴ <http://netgazeti.ge/news/152478/>

¹⁵ <http://netgazeti.ge/news/161683/>

¹⁶ „მოხეს სადავო შენობის შესახებ კომისიამ გადაწყვეტილება მიიღო“, 03.11.2016, *სამხრეთის კარიბჭე*, <http://sknews.ge/index.php?newsid=10596>

21-ე საუკუნეში ყველა საშუალება არსებობს, რომ 2 წლის განმავლობაში აღნიშნული შენობა გამოკვლეულიყო. მისი აზრით, მაშინ ყველასთვის ნათელი იქნებოდა პასუხი და უფრო სამართლიანი იქნებდა გადაწყვეტილება.¹⁷ რაც შეეხება საქართველოს მართმადიდებლურ ეკლესიას, როგორც ახალციხისა და ტაო-კლარჯეთის მიტროპოლიტი თეოდორე ამბობს, ეს გადაწყვეტილება მათთვის მისაღებია.¹⁸

ბათუმში ახალი მეჩეთის „არაშენების“ პოლიტიკა

ბათუმში ახალი მეჩეთის აშენების საკითხი 90-იანი წლებიდან დღემდე აქტუალობას არ კარგავს. ამ საკითხს რელიგიურთან ერთად პოლიტიკური განზომილებაც აქვს. ბოლო წლებში მეჩეთის თემის წინამოწევის შემდეგ უფრო გამოვლინდა საზოგადოებაში არსებული ისლამოფობია, სახელმწიფოს სეკულარიზმის, რელიგიის თავისუფლების დაცვის პრობლემა. როგორც წესი, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობა, პარტიები, წინასაარჩევნოდ მუსლიმებს პირდებიან ახალი მეჩეთის მშენებლობის ლობირებას. თუმცა მეჩეთის მაშენებისთვის პოლიტიკური ნება წინსაარჩევნო პერიოდის გარდა არ არსებობს.

ახალი მეჩეთის თემამ ფართო საზოგადოებრივი რეზონანსი შეიძინა 2009 წელს. საქართველოსა და თურქეთს შორის მიმდინარეობდა მოლაპარაკებები, რომლის მიხედვით რესტავრაცია უნდა ჩატარებოდა დღეს თურქეთის ტერიტორიაზე არსებულ ქართული კულტურული მემკვიდრეობის 4 ძეგლს (ოშკს, ხანძთას, ოთხთას და იშხანის ტაძრებს). სანაცვლოდ საქართველში რესტავრირებული იქნებოდა 4 ოსმალური პერიოდის მეჩეთი, რომელიც ასევე წარმოადგენს საქართველოს კულტურულ მემკვიდრეობას. მეჩეთებიდან 3 უნდა აღდგენილიყო, ხოლო ერთი (ე.წ. აზიზების მეჩეთი) უნდა აშენებულიყო ბათუმში. მოლაპარაკებები საპატრიარქოს წინააღმდეგობის გამო შეწყდა. ხელოვნებათმცოდნეები მოითხოვდნენ, რომ დაუყოვნებლივ გაგრძელებულიყო მოლაპარაკებები, რადგან ძეგლები თურქეთის ტერიტორიაზე საფრთხეში იყო. 2011 წელს განახლებული მოლაპარაკებები ისევ შეფერხდა, რადგან საქართველოს საპატრიარქომ ორ ქვეყანას შორის მიმდინარე მოლაპარაკებებში ჩართვა მოითხოვა. მოვლენების ასეთი განვითარების დროს აჭარაში გაიმართა საპროტესტო აქცია მეჩეთის აღდგენის წინააღმდეგ. აქციას მხარს უჭერდნენ

¹⁷ <http://netgazeti.ge/news/193344/>

¹⁸ „სრულიად საქართველოს მუსლიმთა სამმართველოს განცხადება მოხეს კომისიის დასკვნაზე“, *სამხრეთის კარიბჭე*, 03.11.2017, <http://sknews.ge/index.php?newsid=10600>

სასულიერო პირები. ამ საკითხთან დაკავშირებით 2011 წელს პრეზიდენტმა სააკაშვილმა დაკავშრებით განაცხადა, რომ „ვინც ამბობს, რომ მეჩეთი არ უნდა აშენდეს, ცდება. ჩვენ ამით პირდაპირ ვეუბნებით ხულოელ და მარნეულელ უსულმანებს, რომ საქართველოში მათი ადგილი არ არის. (...) თუ ჩვენ გვინდა გვექონდეს სახელმწიფო, იაფფასიან დემაგოგიას ადგილი არ უნდა ჰქონდეს. საქართველო ეკუთვნის ყველას. ეს არ არის რელიგიური საკითხი. ეს პოლიტიკური და კულტურული მეკვიდრეობის საკითხია“.¹⁹ პრეზიდენტის ეს განცხადება მნიშვნელოვანი იყო მუსლიმი აჭარლებისთვის. ახალი მეჩეთის „ვერაშენების საკითხი“ მთავრობის შეცვლის შემდეგაც გაგრძელდა. მეჩეთი ისევ რჩება პოლიტიკური თამაშის ნაწილი. მეჩეთის არაშენების ერთიდაიგივე მოტივს ხედავენ ქრისტიანი და მუსლიმი აჭარლები, რომ მთავრობა „ვერ გაბედავს დათანხმდეს მეჩეთის აშენებაზე, რადგან ემინია ქრისტიანები არ აუჯანყდნენ.“²⁰ 2016 წელს საქართველოს ყოფილმა პრემიერ-მინისტრმა ბიძინა ივანიშვილმა გადაცემაში „შეხვედრები რეგიონულ მედიასთან“, განაცხადა რომ მზად არის დააფინანსოს ბათუმში მეჩეთის მშენებლობა.²¹ მეჩეთის აშენების მოწინააღმდეგეთა შიშის და პოლიტიკური სისუსტის გამო 90-იანებიდან დღემდე ეს საკითხი გადაუჭრელი რჩება. დღეს ბათუმის „ორთა ჯამეს“ მეჩეთის სივრცე არ იტევს მლოცველებს, რის გამოც პარასკევის ტრადიციულ ჯუმას ლოცვას მორწმუნეები ქუჩაში აღასრულებენ.

2016 წლის ივნისში დაარსდა „ბათუმის ახალი მეჩეთის მშენებლობის ფონდი“. მუსლიმებმა შემოწირულობებით შეიძინეს მიწის ნაკვეთი ბათუმში. ბათუმის მერიამ 2017 წლის 5 მაისს ა(ა) იპ „ბათუმის ახალი მეჩეთის მშენებლობის ფონდის“ 2017 წლის 8 თებერვლის განცხადება მეჩეთის მშენებლობის ნებართვის გაცემაზე არ დააკმაყოფილა.²² „ბათუმში

---

¹⁹ „ბათუმში აზიზებს მეჩეთის აღდგენის წინააღმდეგ საპროტესტო აქცია მოეწყო“, ჟურნალი *ტაბულა*, 24.03.2011, <http://www.tabula.ge/ge/story/54141-batumshi-azizes-mechetis-aghdgenis-tsinaaghmdeg-saprotesto-aqcia-moetsko> last access: 13.07.2017

²⁰ S.Zviadadze: „The Unbearable Lightness of Being Muslim and Georgian - Religious Transformation and Identity Question among Adjara’s Muslim Georgians“, *Region: Regional Studies of Russia, Eastern Europe, and Central Asia* (forthcoming in 2018)

²¹ „ოცი მილიონიც რომ დაჯდეს მზად ვარ ბათუმში მეჩეთის მშენებლობა დავაფინანსო - ბიძინა ივანიშვილი“, *ნიუპოსტი*, 09.01.2016, <http://www.newposts.ge/?l=G&id=117773-%E1%83%98%E1%83%95%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%A8%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%9A%E1%83%98.%20%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%A1%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90>

²² მიზეზად დასახელდა, რომ აღნიშნული ტერიტორია საცხოვრებელი ზონაა, მეჩეთი კი წარმოადგენს საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილს და საჭიროებს დამატებით ფართს გადაადგილებისა და ტრანსპორტირებისთვის, რა მოთხოვნებსაც მიწის ნაკვეთი ვერ უზრუნველყოფს.

მეჩეთის მშენებლობის საინიციატივო ჯგუფისა“ და „ქართველ მუსლიმთა კავშირის ხელმძღვანელი ტარიელ ნაკაიძე ამ გადაწყვეტილებას დემოკრატიის უგელებელყოფად მიიჩნევს: *„ეს პოლიტიკური გადაწყვეტილებაა და ამით ხელისუფლებამ დაადასტურა რელიგიური უმცირესობის მიმართ არასწორი მიდგომა. ხელმოწერილი დოკუმენტი გამომიგზავნა, რომ ჩვენ საქართველოში მცხოვრები მუსლიმების 10 პროცენტი არ გვაინტერესებს“.*²³

მუსლიმები გადაწყვეტილების გასაჩვრებას და ბათუმში მეჩეთის მშენებლობისთვის სამართლებრივი გზით ბრძოლას აპირებენ. მეჩეთის მშენებლობის საინიციატივო ჯგუფი მეჩეთის მშენებლობას არც თავდაპირველად გამოცხადებულ ცენტრალურ ადგილზე, არც თურქეთის დაფინანსების მონაწილეობით არ აპირებს, ქრისტიანი თანამოქალაქეები მშენებლობას ეწინააღმდეგებიან. დამაბულება და ანტაგონიზმი იზრდება ორივე მხარეს, მუსლიმები იმდეგაცრუებულები არიან, მეჩეთის მოწინააღმდეგეებში იზრდება რადიკალური და ქსენოფობიური განწყობები.

როგორც უკვე აღინიშნა, მუსლიმების გააქტიურება საკუთარი უფლებების დაცვისათვის ახალი ტენდენციაა. რელიგიის თავისუფლების დაცვას, სახელმწიფოს მხრიდან მიუკერძოებელი, კანონზე დაფუძნებული მიდგომის მოთხოვნას მუსლიმების მხრიდან ყველაზე აქტიურად აჭარაში ვხვდებით. აქ ჩამოყალიბდა არასამთავრობო ორგანიზაცია, საინიციატივო ჯგუფი, რომელშიც მუსლიმი სასულიერო პირებიც არიან გაერთიანებული. მათი ხმა ისმის მედიაში, სოციალურ ქსელებში, მონაწილეობენ საჯარო დებატებში. მათი აქტივობის მთავარი მიზანია მუსლიმების საჭიროებების გაზიარება საზოგადოებისთვის, მთავრობის წარმომადგენლებისთვის, მუსლიმთა უფლებების დაცვა.²⁴ მუსლიმთა ორგანიზაციის წარმომადგენლის წარმომადგენს უკვე სამოქალაქო საზოგადოების ერთ-ერთი დამოუკიდებელი აქტორს. განსხვავებით, სრულიად საქართველოს სამუფთოს

---

²³ ტარიელ ნაკაიძის განცხადება ახალი მეჩეთის მშენებლობაზე უარის თქმის მიღების შემდეგ. <http://www.interpressnews.ge/ge/regioni/432106-tariel-nakaidze-bathumis-meria-abashidzis-quchaze-mechethis-msheneblobis-nebarthvas-ar-gvadzlevs.html?ar=A>

²⁴ მაგალითად, 2017 წელს ბათუმში გამართული კონფერენციის „თანამედროვეობა და ისლამი“ მიზანი იყო საზოგადოებისთვის ისლამის შესახებ მეტი ინფორმაციის მიწოდება. სრულიად საქართველოს მუფთის მრჩვეელი თემურ გორგაძე: “თანამედროვე მსოფლიოში ისლამი აღიქმება ძალიან ცუდად, ძირითადად გაიგივებულია ტერორიზმთან, სიბრძავესთან, გაიგივებულია უვიცობასთან. ამიტომ მუსლიმთა სამმართველომ გადაწყვიტა, გაემართა კონფერენცია“ თანამედროვეობა და ისლამი”, და შესაბამისი კომპეტენციის ადამიანების დახმარებით გაგვეანალიზებინა ის, თუ დღეს ისლამი და მუსლიმები რა მდგომარეობაში ვართ; რა ისტორიული წარსული და რა როლი გვქონდა საქართველოსთან მიმართებაში”, <http://www.ttmes.ge/archives/78841>

წარმომადგენლების განცხადებებს უფრო კონიუნქტურული ელფერი აქვს. მათ განცხადებებში ჩანს სახელმწიფოს „სიახლოვე“ და მთავრობის პოლიტიკის უკრიტიკოდ აღიარება და მისი გახმოვანება. ამიტომ ხშირად მუსლიმები როგორც აჭარაში, ასევე სხვა რეგიონში აკრიტიკებენ სამმართველოს. მუსლიმების ნაკლები ნდობა აქვთ სამმართველოსა და რელიგიის საკითხთა სააგენტოს მიმართ. მათ თვალში ეს ორგანიზაციები არ წარმოადგენენ მუსლიმთა უფლებების დამცველ და მათ პრობლემებზე მომუშავე ორგანიზაციებს. ტარიელ ნაკაიძის აზრით, „2014 წელს მისი ხელდასმით სერიოზული შეცდომა დაუშვა მუსლიმთა სამმართველომ, როდესაც მეჩეთის სანაცვლოდ რეზიდენციების მშენებლობა/გადმოცემა მოითხოვა. ის (იგულისხმება ზაზა ვაშაყმაძე) ამბობს, რომ ახალი მეჩეთის მშენებლობა არის ვიღაცის ახირება და არა რეალური საჭიროება, ამიტომ ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ის ვერ მიაწვდის პრემიერს სწორ ინფორმაციას.“²⁵ ეს განწყობები ერთგვარად აძლიერებს მუსლიმების სამოქალაქო აქტივიზმის: ერთი მხრივ ისინი ცდილობენ დაცული იყოს მათი უფლებები, კერძოდ რელიგიის თავისიფლება, მეორე მხრივ, არ მოხდეს ისლამის დისკრედიტაცია და მისი ტერორიზმთან და რადიკალიზმთან გაიგივება.

დუისის „ახალი მეჩეთი“ - რელიგიური და სოციალური ცენტრი

90-იანი წლებიდან საქართველო, კერძოდ, პანკისის ხეობა არაერთხელ მოხვდა მსოფლიო მედიისა და პოლიტიკური საზოგადოების ყურადღების ცენტრში. „პანკისი“, „ჩეჩნები“, „ქისტები“ ხშირად მოიხსენებოდა რუსეთ-ჩეჩნეთისა და ერაყის ომების დროს. 2014 წლიდან კი პანკისის ხეობის სახელი ახალ კონტექსტში გახდა აქტუალური. კერძოდ, გავრცელდა ინფორმაცია, რომ დაეშის რიგებში პანკისის ხეობიდან და მაღალმთიანი აჭარიდან წასული საქართველოს 50-100 მოქალაქე იბრძოდა.

საქართველოს დამოუკიდებლობის შემდეგ სამოქალაქო ომის და ეთნიკური კონფლიქტების ფონზე საქართველოს ხელისუფლებას ერთგვარად „დავიწყებული“ ჰქონდა ეს მხარე. ეკონომიკური სიდუხჭირის გადასალახად მრავალი ქისტი სამუშაოდ მიდიოდა რუსეთში (ჩეჩნეთში), სადაც პანკისელი ქისტები უშუალოდ ჩაერთვნენ იქ მიმდინარე რელიგიურ პროცესებში. ჩრდილოეთ კავკასიაში 90-იანი წლებიდან ღია დაპირისპირებაა ე.წ. „სუფთა ისლამის“ (სალაფიზმისა და ვაჰაბიზმის) და სუფიური, ე.წ. ტრადიციული ისლამის მიმდევრებს შორის. ეს სურათი მალე პანკისის ხეობაში გამეორდა.

²⁵ <http://batumelebi.netgazeti.ge/news/85059/#sthash.iIAzY68O.dpbs>

ტრადიციულად პანკისელ ქისტებში გავრცელებული იყო ე.წ. „ტრადიციულ ისლამი“ – მიურიდიზმი (სუფიზმი).²⁶ თუმცა ქისტების რელიგიურობა სინკრეტული იყო, რაც გამოიხატებოდა ისლამის, ხალხური ქრისტიანობისა და წარმართული რწმენა-წარმოდგენების ერთობაში. რელიგიური ველი პანკისში სრულიად იცვლება საქართველოს დამოუკიდებლობის შემდგომ პერიოდში. ტრადიციული რელიგიური ფორმები (სუფიზმი, ქუნთ-ჰაჯის მიმდევრობა) სუსტდება, ვრცელდება ახალი სარწმუნოებრივი იდეები, სალაფიზმი, იზრდება რელიგიური პრაქტიკა. სალაფიზმის შემოსვლამ შეარყია აქ არსებული ადათ-წესები. სალაფიზმი უარყოფს ხალხურ ტრადიციებს, წმინადების თაყვანისცემას, სუფიზმს. სალაფიზმი პოპულარული ხდება რუსეთ-ჩეჩნეთის II ომის შემდეგ, როდესაც ხეობაში ჩამოვიდნენ ჩეჩენი ლტოლვილები. მოგვიანებით სალაფიზმის გავრცელებას ხელს უწყობდა საუდის არაბეთში, სირიაში განათლებამიღებული თეოლოგების (ქისტების) დაბრუნება ხეობაში და მათი ავტორიტეტის ზრდა ახალგაზრდებში. ისინი თეოლოგიური (სალაფისტური) პერსპექტივიდან აკრიტიკებენ პანკისში გავრცელებულ ტრადიციულ რელიგიურ პრაქტიკას. ისინი ცდილობდნენ ქისტების მოქცევას „სუფთა“ რელიგიაზე. „ტრადიციული ისლამი“ სალაფიზმის მიმდევრები სექტად მიიჩნევენ, თავის მხრივ, სალაფიზმის მიმდევართათვის „ტრადიციული ისლამი“ (მიურიდიზმი) არის სექტა. სალაფიზმის მიმდევრებმა მისიონერების (საუდის არაბეთიდან) ხელშეწყობით ააშენეს მეჩეთები დუისში, ომალოსა და ბირკიანში. რომელთაც ყოველდღიურობაში ზოგი „ვაჰაბიტურს“, ზოგიერთი უბრალოდ „ახალ“ მეჩეთს ეძახის.

სოფელი დუისი ყველაზე დიდი თემია პანკისის ხეობაში. ამ თემში მიმდინარეობს ასევე ყველაზე ინტესიურად რელიგიური, სოციალური და პოლიტიკური პროცესები. სოფ.დუისში თავს იყრის ე.წ. ახალი მეჩეთის და ტრადიციული მეჩეთის მლოცველები. მეჩეთი ხეობაში წარმოადგენს არამხოლოდ რელიგიურ, არამედ სოციალურ ცენტრსაც. რელიგიური ლიდერები თავინთ ქადაგებებში და განცხადებებშიც ყურადღებას ამახვილებენ თუ რა სოციალურ ზეგავლენა მოახდინა ისლამმა (სალაფიზმა) ხეობაში. კერძოდ, ნარკომანიის, ქურდობის და ზოგადად კრიმინალის შემცირებაზე. სოფ.დუისის მეჩეთის და მისი იმამის მაგალითზე, ყურადღებას გავამხვილებთ სალაფიტურ თემში მუსლიმი ლიდერების

²⁶ XIX საუკუნეში პანკისში დასახლებულ ქისტებში ტრადიციულად გავრცელებული იყო სუფიური ისლამი, ქუნთ-ჰაჯის მიმდევრობა (მიურიდიზმი), ხოლო შარიათი ნაწილობრივ ექვემდებარებოდა ტრადიციულ სამართალს.

შეხედულებებზე რადიკალიზმზე, პლურალიზმზე და დემოკრატიული სახელმწიფოს პრინციპებზე.

2014 წლის აპრილში საქართველოს პრეზიდენტის ინიციატივით ცვლილების შეტანა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში და ახალი მუხლების დამატება. კერძოდ, საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი, რომლის მიხედვითაც საქართველოს მოქალაქის მონაწილეობა სხვა ქვეყნის უკანონო შეიარაღებულ დაჯგუფებებში, ტერორისტული ორგანიზაციების წევრობა, ძალადობისა და შუღლის გაღვივებისაკენ მოწოდება სისხლის სამართლებრივი ნორმებით რეგულირდება და დასჯადი გახდა.²⁷ 2015 წლის 14 ივნისს შინაგან საქმეთა სამინისტრომ ჩაატარა მასშტაბური სპეცოპერაცია და დააკავა აიუფ ბორჩაშვილი, რომელსაც ბრალი ედება ხეობაში ახალგაზრდების რეკრუტირებასა და სირიაში გადაყვანაში.²⁸

პანკისში რელიგიური ტრანსფორმაცია გამოიხატება რელიგიური პრაქტიკის, კონსერვატული რელიგიური შეხედულებების აღმავლობით. ქისტები, როგორც ძალიან პირადულს, ისე განიცდიან სხვა ქვეყნაში მიმდინარე მოვლენებს, რომლებიც მუსლიმებს ეხებათ. ასევე ძალიან მაღალია სოლიდარობის განცდა აქვთ ყველა ჩეჩენის მიმართ, სადაც არ უნდა ცხოვრობდეს ის. მათი შეფასებით, „ახლა მუსლიმებს ყველგან ჩაგრავენ“ და ამ განცდას ამძაფრებს მედია - საშუალებებით მუსლიმების უარყოფითი კუთხით წარმოჩენა. გარდა ამისა, თანამედროვე ტექნოლოგიები, ინტერნეტი, „გლობალური ქსელი“ ხელმისაწვდომს ხდის ჰიბრიდული იდეოლოგიების გავრცელებას. როგორც მთელ მსოფლიოში, პანკისშიც პოლიტიზირებული „გლობალური ისლამი“ ნიშნავს „ვირტუალურ ისლამურ სამაყაროსთან“ უფრო ძლიერ კავშირს, ვიდრე ადგილობრივ ისლამურ (სალაფიტურ) თემთან. ქისტებში „ისლამურ სახელმწიფოსთვის“ ბრძოლის მოტივაციას შეიძლება მრავალი მიზეზი ჰქონდეს და ის სიღრმისეულ შესწავლას მოითხოვს. რადიკალიზაციის მიზეზებად შეიძლება ვივარაუდოთ, როგორც ზოგადი ისლამური ნეოფუნდამენტალიზმის გავრცელება და მისი გამომახილი პანკისში, ასევე რეაქცია ლოკალურ პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ

²⁷ საქართველოს კანონი საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ, 04.04.2014, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2319468>

²⁸ როგორც კვლევა აჩვენებს, საპარლამენტო უმრავლესობისა და სამინისტროს წარმომადგენლები, როგორც ინტერვიუებით გაირკვა, ნაკლებად ინფორმირებული არიან რეგიონში მიმდინარე მოვლენების შესახებ. ისინი რელიგიური რადიკალიზმისა და სირიაში ახალგაზრდების რეკრუტირების შემთხვევებს წინა ხელისფლების პოლიტიკის შედეგებად მიიჩნევენ, ან რელიგიურ ფანატიზმს მიაწერენ, სოფო ზვიადაძე: ისლამი, პოლიტიკა და იდენტობა, თბილისი, 2016

კრიზისზე. 2015-2106 წელს ჩატარებული კვლევის შედეგად ჩანს, რომ ევროპიდან და საუდის არაბეთიდან შემოსულ იდეებს ნაყოფიერი ნიადაგი ხვდება გასავრცელებლად, ისევე როგორც ეს ხდება სხვა ისლამურ თემში დაემის აღზევების შემდეგ. პანკისში რადიკალიზმის კვლევამ დაადასტურა, რომ ის, ვინც „მოხიბლულია“ გლობალური ჯიჰადით, დაემით, ყველაზე უფრო დაშორებულია ეროვნულობასა და კონკრეტულ რელიგიურ ერთობას (იქნება ეს სალაფიზმი თუ მიურიდიზმი).²⁹

მას შემდეგ რაც პანკისი საერთაშორისო პოლიტიკური მოვლენებისა და მედიის ყურადღების ცენტრში მოექცა, სალაფიტური თემის ლიდერები ცდილობენ გამოეხმაურონ არამხოლოდ ადგილობრივ მოვლენებს. ისინი ცდილობენ წარმოაჩინონ უშუალოდ სალაფიტური თემის პოზიცია კონკრეტულ საკითხებზე. მათი წარმომადგენლები სოციალური ქსელით და მედიით ავრცელებენ სპეციალურ განცხადებებს. სოფელ დუისის ე.წ. ახალი მეჩეთის (სალაფიტური) იმამი, რომელსაც პანკისის ხეობის იმამსაც უწოდებენ, ბექხან ფარეულიძეს შექმნილი აქვს სოციალურ ქსელში „პანკისის იმამის პრესცენტრი“, სამენოვანი ვებ-გვერდი „პანკისის ხეობის იმამი“.³⁰

2017 წლის 22 აპრილს გავრცელდა ინფორმაცია, რომ სოფელ ჯოყოლოში მშენებარე ეკლესია დაანგრეს. უფრო დაზუსტებული ინფორმაციით კი ეს იყო წმინდა გიორგის სახელობის პატარა ნიში.³¹ მომხდარის გამო 28 აპრილს ახმეტაში გაიმართა საპროტესტო აქცია. ამ ფაქტს სოციალური ქსელში გამოეხმაურა სალაფიტური მეჩეთის იმამი ბექხან ფარეულიძე: *“ჩვენი რელიგია კრძალავს სხვა რელიგიური საკულტო ნაგებობების დანგრევას და, შესაბამისად, როგორც მუსლიმები, ჩვენ არანაირად არ მოვიწონებთ რელიგიური სიწმინდეების შეურაცხყოფას.”*³² იმამი ეხმიანება სოციალურ და პოლიტიკურ საკითხებს. პირველ რიგში,

---

²⁹ ხეობაში სირიაში წასვლის რამდენიმე მიზეზი გამოიკვეთა აქ: ა) რელიგიურ-იდეოლოგიური (მუსლიმების დახმარება, მუსლიმები იჩაგრებიან მსოფლიოში), რომლის წყარო ინტერნეტი და საზღვარგარეთ მყოფი ახლობლების შეხედულებებია. ამ უკანასკნელ ჯგუფში მაღალია გაუცხოება სეკულარულ საზოგადოებასთან და მეტი კავშირია რადიკალურ ჯგუფებთან; ბ) ფინანსური ინტერესი. დაემი თავის მომხრეებს ღიად ჰპირდება პრივილეგიებს, ფინანსურ კეთილდღეობას; გ) ადგილობრივ თემში მარგინალიზებული მდგომარეობა, წარუმატებლობა, კრიზისულობის განცდა; დ) ნაციონალური (სირიაში მეზრძოლი ქისტებისთვის მტერი არის რუსეთი და ეს ბრძოლაც რუსეთ-ჩეჩნეთის ომის გაგრძელება). იხ. სოფო ზვიადაძე: ისლამი, პოლიტიკა და იდენტობა პანკისში, თბილისი, 2016 <http://www.cipdd.org/upload/files/pankisi-web.pdf>

³⁰ <http://imam.pankisi.ge/?p=75>

³¹ გამოძიება დაიწყო 187-ე მუხლით რომელიც გულისხმობს ნივთის დაზიანებას ან განადგურებას.

³² პანკისის სალაფიტური თემის იმამი - ისლამი კრძალავს საკულტო ნაგებობების დანგრევას

ცდილობს სალაფიტების სახელს ჩამოაშოროს რადიკალიზმის და აგრესიის ნიშნები და ხაზი გაუსვას რელიგიის სოციალურ ზეგავლენას: „თუ ვინმეს აინტერესებს, შეუძლიათ იხილონ, რა როლი ითამაშეს სალაფიტებმა პანკისში მნიშვნელოვანი პრობლემების აღმოფხვრაში. ხალხს იტაცებდნენ, ყიდიდნენ ნარკოტიკებს და ჩადიდნენ მკვლელობებს. დღეს ვერ იპოვით ვერცერთ ადამიანს, ვინც ყიდის ან ყიდულობს ნარკოტიკს; ძალიან რთულია მათი პოვნა, ვინც სვამს ან ქუჩაში ეწევა. რა თქმა უნდა, ასეთები არიან, მაგრამ არა იმდენი, რამდენიც ადრე. თქვენ ვერ გაიგებთ, რომ ვინმემ ცოლი მოკლა ან ზიანი მიაყენა ოჯახს. სახალხო დამცველმაც კი თქვა, რომ ხეობაში არ დაფიქსირებულა ოჯახში ძალადობის არცერთი შემთხვევა. უბრალოდ შეხედეთ იმას, რაც მეზობელ ქალაქებსა და სოფლებში ხდება - პანკისის რეგიონში უკეთესი მაჩვენებლები აქვს.“³³

2017 წლის 3 იანვარს უცნობმა პირებმა დააზინეს და ცეცხლი წაუკიდეს სოფელ დუისის კულტურის სახლს, სადაც არასამთავრობო ორგანიზაცია კახეთის რეგიონალური განვითარების ფონდის ოფისი მდებარეობს.³⁴ მედიაში ამ ინფორმაციის გაშუქების დროს აღინიშნა სალაფიტების შესაძლო მონაწილეობაზეც. ამ საკითხს მაშინვე გამოეხმაურა პანკისის იმამი ბექხან ფარეულიძე და განცხადება: „ჩვენ წლების განმავლობაში ვმუშაობდით იმისთვის, რომ პანკისის ხეობაში დანაშაული და კრიმინალი აღკვეთილიყო, ამ მიმართულებით თვალსაჩინო შედეგსაც მივაღწიეთ, მაგრამ გუშინ განვითარებული მოვლენების შემდეგ, ყოველგვარი მტკიცებულებების გარეშე, პანკისელი მუსლიმების ეჭვმიტანილებად და სავარაუდო დამნაშავეებად გამოცხადება გვიჩინებს კითხვებს და გვიტოვებს შთაბეჭდილებას რომ ეს სწორედ ისლამის და მუსლიმი ხალხის დისკრედიტაციის სურვილით ჩადენილი ქმედებაა. მომხდარი ფაქტის შედეგად თუ ვინმე აღმოჩნდა წაგებული ეს არც საზოგადოებრივი ცენტრია, რომელიც საბედნიეროდ არ დამწვარა და არც კახეთის რეგიონალური განვითარების ფონდი, რადგან თუ მეტი მხარდამჭერი და გულშემმატკივარი არ გაუჩნდა, საბედნიეროდ ზარალი არ მიუღია ამ ორგანიზაციას არც რეალური დამნაშავეა და ზარალებული,

---

შაბათი, 29.04. 2017, პანკისის სათემო რადიო, <https://radioway.ge/news/people/item/455-pankisis-salapituri-temis-imami-islami-krwalavs-sakulto-nagebobebis-dangrevas>

³³ <http://radioway.ge/ka/news/people/item/316-pankisshi-radikalizazia-ar-aris---interviu-xeobis-salapituri-temis-imamtan>

³⁴ დუისის საგანმანათლებლო ცენტრი, რომელსაც აფინანსებს კახეთის რეგიონალური განვითარების ფონდი (KRDF). იგი დაარსდა 2008 წელს და აგრძელებს ნორვეგიის ლტოლვილთა საბჭოს მიერ განხორციელებულ პროგრამებს (ლტოვლითა დახმარება, იურიდიული კონსულტაცია, პროფსიული განათლების მიღება, უცხო ენების, კომპიუტერის შესწავლა). ფონდის საქმიანობა ხორციელდება გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატის (გლუკი) ფინანსური მხარდაჭერით. აღნიშნული დაფინანსება შეიცავს მნიშვნელოვან კომპონენტს ევროკომისიის პროგრამიდან ”მიგრაცია და თავშესაფარი”, <http://www.krdf.ge/>

2015 წლიდან ბრიტანეთის საელჩოს დახმარებით მიმდინარეობდა რამდენიმე პროექტი, ძირითადად ეს არის ენის, კომპიუტერის შემსწავლელი, აბიტურიენტთა მოსამზადებელი და ცეკვის კურსები.

რომლის ვინაობაც ჯერ არ გამჟღავნებულა, თუმცა მოახერხეს და ჩირქი მოსცხეს ხეობის მუსლიმებს, გრძელდება მუსლიმების მიზანმიმართული დისკრედიტაცია.³⁵ თავის განცხადებაში იმამმა ისაუბრა იმ საკითხებზე, რომელიც პერიოდულად ჩნდება სალაფიტური თემის მიმართ. თუ აქამდე ეს საკითხები ჟურნალისტების და პოლიტიკოსების ვარაუდებზე იყო დაყრდნობილი, ახლა მასზე უშუალოდ თემის წარმომადგენლები საუბრობენ: „რაც შეეხება ქალთა უფლებებს, ისლამი და პანკისელი მუსლიმები დგანან ქალთა უფლებების და ქალთა კეთილდღეობის სადარჯოზე, ჩვენთვის აბსოლუტურად მიუღებელია ტელევიზიით გაჟღერებული განცხადებები, თითქოს მუსლიმებს ქალთა უფლებების საკითხი გვაღიზიანებს. ამის ნათელი მაგალითი იყო ჩვენი სულიერი ლიდერის, აბდულ-ქერიმ ქავთარაშვილის მიერ ჩატარებული ლექცია ქალთა უფლებების საკითხზე, ეს სწორედ ამ საზოგადოებრივ ცენტრში ჩატარდა. ჩვენ კი არ გვაღიზიანებს ეს თემა, პირიქით, ფონდის მიერ სურვილის გამოხატვის შემთხვევაში ვთანამშრომლობთ კიდეც ამ საკითხებში. მართალია, ისლამის სწავლების მიხედვით ცეკვა და სიმღერა არ არის მიღებული, თუმცა ჩვენ არავითარ შემთხვევაში არ ვამართლებთ მსგავს რადიკალურ ქმედებებს, არც გაგვიმართლებია.“³⁶

რაც შეეხება სალაფიტების მხრიდან სახელმწიფოს პოლიტიკის კრიტიკას, მათთვის ყველაზე მიუღებელია სალაფიტების „საშიშად“ გამოცხადება. 2012 წელს ხელისუფლების ცვლილების შემდეგ „სალაფიზმის ჯამაათმა“ დაკარგა ძველი კავშირი მთავრობასთან და ახალმა მთავრობამ „მოკავშირედ აირჩია“ „ტრადიციული ისლამის“ მიმდევრები. 2012 წლამდე სახელმწიფო პოლიტიკამ შექმნა ერთგვარი სტაბილურობა ხეობაში. ამ დროს სახელმწიფო პოლიტიკის მიზანი იყო პანკისში გლობალური უსაფრთხოების, რუსეთ-საქართველოს, საქართველო-აშშ-ს ურთიერთობის კონტექსტის გათვალისწინებით უსაფრთხო გარემოს შექმნა. მიკრო დონზე ხეობა ისევ იზოლირებული დარჩა. ქისტების ინტეგრაცია და მათი ლოიალობა სახელმწიფოს მიმართ ისტორიული მოცემულობით და ინერციით გრძელდებოდა, მაგრამ ის თანამდროვე გამოწვევებს ვეღარ უძვლავდება. ეს ფაქტორი 2012 წლამდეც და შემდეგაც არცერთ მთავრობას არ გაუთვალისწინებია.

სალაფიტური ისლამის წარმომადგენლების გააქტიურობა, კერძოდ მათი განცხადებები, კონკრეტულ ფაქტებზე გამოხმაურება ერთგვარად ხელს უწყობს მათ შესახებ

³⁵ <http://radioway.ge/ka/news/people/item/285-pankisis-xeobis-imami-beqvan-pareuliwe-duisshi-momxdar-inzidents-gamoexmaura>, „პანკისის იმამი: გრძელდება მუსლიმების მიზანმიმართული დისკრედიტაცია“, ნეტგაზეთი, <http://netgazeti.ge/news/165958/>

³⁶ „პანკისის იმამი: გრძელდება მუსლიმების მიზანმიმართული დისკრედიტაცია“, ნეტგაზეთი, 05.01.2017, <http://netgazeti.ge/news/165958/>

ცოდნის გაზრდას, საკითხის უფრო კარგად შესწავლას. ბექხან ფარეულიძის ინტერვიუში, რომელიც იმამის ოფიციალურ გვერდზეა გამოქვეყნებული, ვკითხულობთ: „*მხოლოდ ერთ წყაროს ნუ ენდობით, უკეთესი იქნება, ყველა ჯგუფთან თუ ექნებათ შეხვედრები და მერე მიიღებენ გადაწყვეტილებებს. არსებული სიტუაცია უფრო სოციალური პრობლემებია, რომლებიც საქართველოს სხვა რეგიონებს აქვთ, ყველაზე მთავარი პრობლემა, რაც ჩვენთან დგას და შეიძლება მუშაობა, განათლების, ცნობიერების ამაღლების მიმართულებით. ეს ძალიან საჭიროა ჩვენთვის. ძალიან კარგი იქნებოდა, რეალურად არსებული პრობლემების მოგვარებისთვის ყოფილიყო მუშაობა. რადიკალიზმი, ვაჰაბიზმი და მსგავსი სახის პრობლემა ჩვენთან არ დგას და, რა თქმა უნდა, ჩვენ თავად არ ვართ რადიკალიზმის მომხრეები.*“³⁷

პანკისის სალაფიტური თემის სოციალური ქსელი და ზოგადად ინტერნეტი, შესაძლებლობას აძლევს გაავრცელონ ალტერნატიული ინფორმაცია საკუთარი პრობლემების, ძირითადი რელიგიური შეხედულებების და ზოგადად პანკისის შესახებ. ამ ინფორმაციაში ჩანს, მათი მცდელობა, მოახდინონ პანკისზე, ისლამზე სტერეოტიპული წარმოდგენის დეკონსტრუქცია.

ინტერნეტი ამბივალენტურ როლს ასრულებს და ამ შემთხვევაში „უსაზღვრო კავშირი“ აადვილებს როგორც ცნობიერების ამაღლებას ასევე რადიკალური შეხედულებების ტრანსფერს თემში. მაშინ როდესაც ადგილზე შეიძლება არ იყოს რადიკალიზაციის მიზეზი, პოლიტიზირებულ და ჰიბრიდულ ისლამს შეუძლია გულშემატკივარი იპოვოს ისლამურ თემში. უნდა აღინიშნოს, რომ სალაფიზმმა პანკისში შეიძლება მომავალშიც შეინარჩუნოს კონსერვატულობა, მაგრამ ეს არ ნიშნავს რომ მოხდება მისი პოლიტიზირება ან რადიკალიზაცია. ქისტები პასიური რელიგიურ თემია და სალაფიზმი ხეობაში არ ატარებს პოლიტიკურ მიზანს. ეს ისტორიული გამოცდილების, რელიგიური და კულტურული თავისებურებებით არის განპირობებული. ქისტები გამოირჩევიან სახელმწიფოსადმი ლოიალობით, ინტეგრაციის მაღალი დონით. თუმცა საერთაშორისო პოლიტიკური ცვლილებების და უფრო მეტად არასწორი სახელმწიფო პოლიტიკის გამო ეს დამოკიდებულება შეიძლება სულ უფრო ამბივალენტური გახდეს.

---

³⁷ პანკისის ხეობის სალაფიტების იმამი, ბექხან ფარეულიძე, OC Media-სთან, გამოქვეყნდა 27.01.2017 <http://imam.pankisi.ge/?p=53#more-53>

დასკვნა

ბოლო წლებში რელიგიის თავისუფლების დაცვის სფეროში განსაკუთრებით გამოიკვეთა მუსლიმების აღმსარებლობის თავისუფლების დაცვის პრობლემატიკა. ხშირად ეს თემები ანტი-ისალმური, თურქოფობიის გაღვივების და მანიპულაციის რესურსია. მაგალითად, აჭარაში ახალი მეჩეთის მშენებლობას ადვილად იყენებენ თურქეთის ან მუსლიმის მტრის ხატის შესაქმნელად. მეჩეთს მოიხსენიებენ ხოლმე როგორც „ოსმალეთის ბატონობის სიმბოლოს“ ან „თურქების ფულით აშენებულს“. „თურქებს უნდათ იქ ილოცონ“, „რატომ უნდა იყოს ქრისტიანულ სახელმწიფოში მეჩეთი“, „ორასამდე მეჩეთია უკვე, თურქეთი აფინანსებს“ - ქრისტიანი მრევლის ასეთი დამოკიდებულება მუსლიმ აჭარლებში კიდევ უფრო ამძაფრებს დისკრიმინაციის განცდას. ეს საკითხი წარმოაჩენს არამხოლოდ კულტურულ, რელიგიური ნაციონალიზმის პრობლემატიკას, არამედ სახელმწიფოს ნეიტრალიტეტის პრინციპის დარღვევას. აქ ჩანს რომ რელიგიის თავისუფლება მუსლიმებისთვის არ არის გარანტირებული და ახალი მეჩეთის მშენებლობა ბათუმში დღემდე ფერხდება და ახალ-ახალ წინააღმდეგობას აწყდება.

თუ როგორ გავლენას ახდენს ეკლესიის აზრი და საზოგადოებრივი განწყობები ადამიანის უფლებების დაცვაზე და სახელმწიფოს ნეიტრალურობაზე, ჩანს მოხეს მეჩეთის შემთხვევაში. ერთი და იგივე ნაგებობა, რომელიც სხვა და სხვა ეპოქაში სხვა და სხვა რელიგიურ ერთობას ეკუთვნოდა, ყოველთვის რთული გადასაჭრელი პრობლემა სახელმწიფოსთვის. მისი მოგვარება არამხოლოდ იურისტების, არამედ მეცნიერების და სხვადასხვა საზოგადოებრივი ჯგუფის თანამონაწილეობას მოითხოვს. მოხეს შემთხვევაში ჩანს, რომ სახელმწიფო არ არის დაინტერესებული შეისწავლონ მოხეს მეჩეთის ისტორიული და კულტურული სტატუსი, სათანადოდ არ შეფასდა რელიგიური კონფლიქტის პრევენციის აუცილებლობა. კონფლიქტის რეგულირების პროცესში გამოჩნდა სახელმწიფოს პასიურობა და არანეიტრალურობა. ორივე მეჩეთის (ბათუმის და მოხეს) რელიგიის თავისუფლების დასაცვად სახელმწიფოს პასიურ როლში, შეგვიძლია ამოვიკითხოთ ამ საკითხებში საქართველოს მართმადიდებლური ეკლესიის აზრის დომინანტურობა. პოლიტიკოსები ცდილობენ „ეკლესია არ გაანაწყენონ“ და თვალი დახუჭონ მუსლიმების დისკრიმინაციაზე.

პანკისის სალაფუტური თემის პრობლემატიკას პირობითად ვუწოდებთ „დუისის ახალი მეჩეთის“ ისტორიას. აქ ჩანს რომ ლოკალური რელიგიური კულტურა გლობალურ ისლამსა და პოლიტიკურ მოვლენებთან გადაჯაჭვულია. ოფიციალურ განცხადებებში და არსებული

კვლევის საფუძველზე მუსლიმი ლიდერები ემიჯნებიან რადიკალიზმს. პანკისის იმამი ბექხან ფარეულიძის სიტყვებში ჩანს კონსერვატული რელიგიური შეხედულება და ამავდროულად ის ზღვარი სადამდეც ეს რელიგიური აზრი ვრცელდება. კერძოდ, ხეობაში მომხდარ რამდენიმე ინციდენტთან დაკავშირებით იმამი ამბობს, რომ „მართალია, ისლამის სწავლების მიხედვით ცეკვა და სიმღერა არ არის მიღებული, თუმცა ჩვენ არავითარ შემთხვევაში არ ვამართლებთ მსგავს რადიკალურ ქმედებებს, არც გაგვიმართლებია.“³⁸ უმრავლესობა სალაფიტი ქისტებისა მშვიდ, პასიურ რელიგიურ ჯგუფს მიეკუთვნება, რომელსაც არ აქვს პოლიტიკური მიზნები. მათთვის მნიშვნელოვანია რელიგიური რეფორმა, რაშიც იგულისხმება არა ისლამის განახლება, არამედ ისლამის სათავეებთან დაბრუნება და „სუფთა ისლამის“ აღიარება. დღეს რელიგიურ ლიდერებს ხეობაში აქვთ რელიგიური ცოდნის, „საზოგადოებაში სწორი ღირებულების“ დამკვიდრების პრეტენზია. სალაფიზმმა პანკისში შეიძლება მომავალშიც შეინარჩუნოს კონსერვატულობა, მაგრამ არ მოხდეს მისი პოლიტიზირება. თუმცა სანამ იარსებებს დაეშის საფრთხე, ყოველთვის იქნება რისკი იმასა, რომ რომელიმე მუსლიმი შეეცდება საკუთარი თავის რეალიზაციას „ისლამურ სახელმწიფოში“. სახელმწიფოს სწორი პოლიტიკით ეს რისკი შეიძლება მკვეთრად შემცირდეს. ისივე როგორც, არასწორი სახელმწიფო პოლიტიკა შეიძლება გახდეს ხეობაში რადიკალური მობილიზაციის მიზეზი.

სალაფიტური რელიგიური ლიდერების გამოხმაურება რადიკალიზმის, ადგილობრივი თემის საკითხებზე ახალი ტენდენციაა ხეობაში. მათი აქტიური ჩართვა საზოგადოებრივ დებატებში ხელს უწყობს ქისტების შესახებ ინფორმირებულობის გაზრდას. ქისტების აქტიურობა და „დუმილის წრის გარღვევა“, როგორც თავად ამბობენ, დაიცავს მომავალში თემს მარგილიზაციისგან. რელიგიური ლიდერების საჯარო სივრცეში გააქტიურების მაგალითებია ბათუმში და მოხეში მეჩეთის ირგვლივ განვითარებულ მოვლენებშიც. მუსლიმების უფლებების დაცვისთვის იბრძვის არამხოლოდ ადამიანის უფლებებზე მომუშავე ორგანიზაციები, არამედ თავად მუსლიმთა თემი. ხოლო მუსლიმი ლიდერების მოთხოვნებს ძირითადად წარმოადგენ რელიგიის თავისუფლების, სახელმწიფოს ნეიტრალურობის, დემოკრატიის პრინციპების დაცვა.

„პანკისის იმამი: გრძელდება მუსლიმების მიზანმიმართული დისკრედიტაცია“, *ნეტგაზეთი*, 05.01.2017, <http://netgazeti.ge/news/165958/>